

130 години от рождението на Иван Буреш (1885–1980)

„Д-р Иван Буреш беше строен, донякъде слаб човек, висок малко над среден ръст, със сини очи“. „Неговото тясно, украсено с малки руси мустачки лице беше много изразително. Беше много енергичен, любознателен и с големи познания естественик,“ си спомнят негови съвременници и студенти, а по-младите му колеги с основание го наричат „живата история на българската зоология“. Днес една от улиците в софийския квартал „Лозенец“ носи неговото име.

Иван Буреш

Семейството на Иван Буреш

Иван Йосифов Буреш се ражда на 27 декември 1885 г. в семейството на чешкия фотограф Йосиф Буреш, дошъл в България по време на Руско-турската война (1877–1878), съпровождайки руските войски като фотограф. След Освобождението той остава да живее в България и по този начин става част от плеядата чешки специалисти, дали своя принос за нейната модернизация. След като пожар унищожава фотографското му ателие, Й. Буреш постъпва на работа в Държавната печатница. Йозеф Буреш се включва активно в културния живот на софийските чехи – той е един от основателите на дружество „Чех“. Бащата на бъдещия академик е бил и запален турист. Освен участник, той е и автор на известната снимка на първото масово изкачване на Черни връх, организирано от Алеко Константинов през лятото на 1895 г.

Живот, посветен на науката

Младият Иван Буреш наследява от баща си именно любовта към природата. Още в ученическите си години той започва да колекционира растения, минерали и насекоми, в дома си отглежда гъсеници, а своите наблюдения от екскурзиите в планината описва в тетрадки (сп. „Отечество“, 2007 г.). Още на юношеска възраст Буреш е представен на световно-известния професор Порфирий Бахметьев, от когото взима първите уроци по класификация на насекоми и подреждането им в научни колекции. По това време младият Буреш става член на основаното през 1896 г. Българско природноизпитателно дружество, избран е за член на Чешкото ентомологично дружество, а част от пеперудите в неговата колекция намират място в един от научните трудове на проф. П. Бахметьев („Бележити български зоолози“, С., 1997).

Любовта на Буреш към природата го запознава с българския княз Фердинанд през 1903 г. в подножието на връх Мусала по време на екскурзия до Рила, предприета с научна цел. Една година по-късно двамата отново се срещат при отпразнуването на 25-годишния юбилей на Софийската мъжка гимназия. Княз Фердинанд посещава уредената по този случай изложба, на която абитуриентът Ив. Буреш показва своята богата ентомологична сбирка. Силно впечатлен от богатата колекция на любознателния младеж, още същата година българският княз го назначава за лаборант-препаратор в Естествено-историческия музей при двореца („Бележити български зоолози“). През есента на 1904 г. Иван Буреш е приет студент по естествена история в Софийския университет. През академичната 1907–1908 г. специализира в Карловия университет, а след дипломирането си в Софийския университет през 1909 г. заминава като стипендиант на двореца на специализация в Мюнхенския университет, по време на която разработва и успешно защитава докторска дисертация.

Още по време на следването си Ив. Буреш написва и отпечатва първата си научна статия („Принос към фауната на дребните пеперуди от Софийската околност“), посветена на новооткритите видове пеперуди в България. Той започва работа като асистент в Ентомологичната станция в София, изпращан е неколкратно в командировки до Централна и Западна Европа (Будапеща, Виена, Прага, Берлин и др.), за да се запознае с работата на тамошните природонаучни институти и да установи тесни

контакти с тамошните специалисти по естествена история („Бележити български зоолози“).

На 1 август 1914 г. Ив. Буреш е назначен за уредник в Царския музей по естествена история, а четири години по-късно новият български цар Борис III го назначава за директор на всички Царски природонаучни институти в страната (Естественоисторическия музей, Зоологическата и Ботаническата градина, стопанствата в Кричим, Варна и др.). На тази длъжност Иван Буреш остава повече от четвърт век, посвещавайки се на огромна научноизследователска и организационна дейност. Той даже се премества да живее в музея заедно със семейството си. „Ние живеехме в музея. Спалнята ни беше до кабинета на баща ми. Той беше много упорит и организиран човек. Намираше време за всичко. Мисля, че работата му не ме е ошетила с нищо“, спомня си дъщеря му (цит. по сп. „Отечество“, 2007 г.).

Ръководството на Естественоисторическия музей (днешния Национален природонаучен музей) се превръща в делото на неговия живот. Ив. Буреш успява да привлече на работа в музея почти всички тогавашни зоолози и ботаници. Благодарение на неговите усилия, на провежданите в страната и в чужбина експедиции, във фондовете постъпват уникални колекции, публикуват се много научни изследвания. Музеят става най-голямата природонаучна институция в Югоизточна Европа. В средата на 30-те години музеят се премества в нова, четириетажна сграда, специално построена за тази цел.

Независимо от огромната административна дейност, Ив. Буреш не изоставя науката. Той полага основите на изучаването на пещерната фауна и публикува изследвания за животинския свят в българските пещери. Несъмнен е приносът му при проучванията на прилепите, земноводните и влечугите, на тюлените и делфините.

Безспорно признание за научните качества на Иван Буреш е избирането му за дописен член (член кореспондент) на БАН през 1926 г., а три години по-късно и за академик. Основоположникът на българската зоология получава признание

и в чужбина – става член на редица авторитетни ентомологически и зоологически дружества в Европа.

Иван Буреш и цар Борис III

В своята научна и административна дейност Иван Буреш получава материална и морална подкрепа от цар Борис III, който наследява от баща си влечението към природните науки. Твърди се, че двамата са се познавали още от студентските години на Ив. Буреш. Това запознанство прераства постепенно в близко приятелство. Иван Буреш придружава царя при неговите пътувания в чужбина или до царските резиденции Царска Бистрица и Евксиноград. Той става един от доверените хора на българския цар, който на свой ред често му гостува в музея. За това разказва един от адютантите на цар Борис III К. Скутунов: „Един от верните приятели на царя беше директорът на дворецовия Естествено-исторически музей, докторът по естествените науки Иван Буреш.“ „Буреш живееше служебно в сградата на музея, който се свързваше през една задна врата с парка на двореца. През тази врата царят често отиваше в музея, да прегледа пристигналите нови научни списания и да беседва с Буреш по въпроси от естествената история.“ „Понеже беше ерген, на царя беше неловко да кани в двореца си частно своите гости. Затова той използваше жилището на семейство Буреш. Освен това, д-р Буреш устройваше на царя служебни срещи в канцеларията на музея с разни професори, хора на науката и с преминаващи през България уче-

ни чужденци.“ (цит. по К. Скутунов, *Бурни времена*, С., 2004).

След Втората световна война

Втората световна война и последиците от нея (налагането на комунистически режим в България) слагат своя отпечатък върху съдбата на Иван Буреш и ръководените от него природонаучни институти. По време на бомбардировките над София през 1944 г. няколко бомби разрушават работните помещения на Естественоисторическия музей.

След преврата на 9 септември 1944 г. Иван Буреш е сред арестуваните служители на двореца, но скоро е освободен и даже възстановен на работа. Заедно със своите сътрудници той се заема да поправи щетите от бомбардировките. Иван Буреш даже получава подкрепа от акад. Тодор Павлов (един от комунистическите регенти на малолетния цар Симеон II) и от тогавашния председател на Народното събрание Васил Коларов („Бележити български зоолози“). В началото на 1947 г. Царските природонаучни институти стават част от БАН и на тяхно място се създават институтите по ботаника, по зоология и по геология. През същата година акад. Ив. Буреш е избран за научен ръководител на Зоологическия институт. Пенсиониран е през 1959 г., но продължава научните си занимания. Основоположникът на българската зоология и ботаника напуска завинаги този свят през лятото на 1980 г., на 94-годишна възраст.

Д-р Красимира Мархалева

Иван Буреш